

Ruotsin ”sukupuolisota”: ristiriitoja ja jakaantumisia

Kuten moni muukin feministisen kritiikin harjoittajaksi identifioituva tutkija, olen syksyn mittaan seurannut ällistyksellä ja kauhulla ruotsalaisen sukupuolipolitiikan kriisiytymistä. Naisliikkeeseen ja naistutkijoihin on kohdistunut naapurimaassa lähestulkoon paniikinomaiselta vaikuttava ajojahti. Erityisesti median näkökulmasta tilanne näyttää hurjalta: erilaiset pelottelutarinat paranoideista miesvihaajafeministeistä vellovat, ja niiden todenperäisyyttä vatvotaan ankarasti puoleen ja toiseen. Mitä koko sotkusta oikein pitäisi ajatella?

Hyvänä esimerkkinä ja osapuolena virinneeseen ”sukupuolisotaan” on ruotsalainen dokumentti *Könskriget*, joka esitettiin SVT:llä *Dokument inifrån* -sarjassa kaksiosaisena 15. ja 22.5.2005.¹ Dokumentissa keskityttiin kertomaan tarina ruotsalaisen Bellas vännen -naisjärjestön naisista, jotka dokumentin mukaan sieppasivat kaksi teini-ikäistä, vakavista psyykkisistä ongelmista kärsivää tyttöä Norjaan pakoon pedofiili-saatananpalvojaverkostoa, joka naisten mielestä sisälsi vaikutusvaltaisia ruotsalaismiehiä ja uhkasi tyttöjen henkeä. Dokumentissa haastateltiin toista työstä ja muun muassa naiseen kohdistuvaa väkivaltaa vastustavan Ruotsin valtakunnallisen naispäivystyksen (ROKS, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige) puheenjohtajaa Ireen von Wachenfeltia, joka näytti kannattaneen toimenpidettä. Tapaus esitettiin todistuskappaleena siitä, että ROKS sekä ehkä jopa koko Ruotsin valtion tasa-arvopolitiikka sekä akateeminen naistutkimus perustuu pohjimmiltaan miesvihaan. Dokumentin (nais)tekijä Evin Rubar palkittiin siitä Ruotsin television tasa-arvopalkinnolla.

Könskriget-dokumentista näytettiin myös Suomessa lyhennelty versio TV2:n *Silminnäkijä*-dokumenttisarjassa 29.9.2005 nimellä *Miesvihaajat*. Täälläkin tunteet kuumenivat, vaikka paljon pienimuotoisemmin kuin Ruotsissa. Suomalaisessa valtavirtamediassa naapurimaan kriisistä ja sen eri puolista on enimmäkseen vaiettu – liekö syynä pelko, lamaannus vai erottautumisen halu.

Itse olen tietoni saanut ja näkökulmia ammentanut lähinnä Suomen valtakunnallisen naistutkimuksen sähköpostilistan keskustelun kautta (Anu Koivusen huolelliset Ruotsin-raportit virittivät keskustelun)² ja *Dagens Nyheterin* sekä SVT:n netisivuilta. Kokonaiskatsausta kriisin rakentumiseen en seuraavassa yritäkään tehdä, sillä se ansaitsee ja varmasti saakin pian osakseen paljon laajempaa ja tarkempaa tutkimusta. Tartun seuraavassa sen sijaan erityisesti *Könskriget*-dokumenttiin, siihen kohdistettuun kritiikkiin ja joihinkin sen avaamiin laajempiin näkökulmiin suhteessa feminismiin ja sukupuolipolitiikkaan.

Tökeröä tyyliä ja irtonaisia otteita

Turun yliopiston naistutkimuksen laitoksella pitämämme naistutkijoiden keskustelupiiri kokoontui hiljattain katsomaan *Silminnäkijän Miesvihaajat*-dokumenttia videolta ja keskustelemaan väitetystä ”sukupuolisodasta”. Olimme kaikki yllättyneitä dokumentin selkeän kököstä, tarkoitushakuisesta leikkaustyylistä sekä kliseisistä tehokeinoista, etenkin kun otetaan huomioon, että dokumentti on vastaanotettu varsin vakavana ja vakavasti.

Dokumentissa on useita perustelemattomia, vankeuden ja vaaran tunteen tuottamiseen ilmeisesti käytettyjä kuvia ikkunansalvoista, ovenkahvoista ja avaimenrei’istä. Tökeröimpänä keinona koimme tasaisesti taustalla soivan matan, pahaenteisyyttä rakentavan urkusoinnun. Naisten ja tyttöjen pakomatkaa Norjaan kuvitetaan puolestaan nopeasti liikkuvalla kuvalla auton etuikkunan läpi sateisessa yössä sekä kuvilla nimettömistä kerrostaloista myös yöaikaan, joiden edustalla killuu tangosta riippulukko. Kun kerrotaan toisen työstä yrittäneen matkan aikana itsemurhaa viiltämällä ranteensa auki, näytetään lähikuvaa lavuaarista, johon tippuu hiljalleen vettä. Koko dokumentin läpi näytetään tämän tästä kuvia enkelipatsaista liekeissä sekä keskiaikaisen näköisiä piirroskuvia lasten ja naisten kidutustilanteista. Tunnelmaa rakennetaan siis pitkälti samaan tyyliin kuin minimibudjetin kauhuelokuvassa.

Silminnäkijä ei tuo esille, että dokumentin keskeisiä lähteitä on Ruotsissa perusteellisesti kyseenalaistettu, haastattelujen sisältöä oli vääristely irrottamalla haastateltujen sanomisia asiayhteyksistään, ja että Rubar on saattanut manipuloida vakavista mielensterveysongelmista kärsivää teinityttöä, joka ei enää haastattelun jälkeen muistanut, mitä oli siinä sanonut. *Silminnäkijän* suomenkielisellä juonnolla jopa alleviivattiin entisestään dokumentin skandaalinkäryistä väitettä ruotsalaisten arvostettujen naisasianaisten ja -järjestöjen miesvihasta.

Ruotsin vastine Julkisen sanan neuvostolle (Allmänhetens Pressombudsman – Pressens opinionsnämnd) on tuominnut dokumentin pohjana olleen lehtijutun asioiden yksipuoliselle esittämiselle perustuvana ja hyvän kirjoitustavan vastaisena.³

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tutkineen professori Eva Lundgrenin yhteensä neljän tunnin haastattelusta oli leikattu mukaan irrallisia osia, joiden pohjalta hän näytti kommentoivan Bellas vänner -tilannetta sekä esittävän, että miesten väkivaltaisuus on yhteydessä rituaalimenoihin ja saatananpalvontaan. Yksikään kysymys ei kuitenkaan liittynyt Bellas vänneriin, ja Lundgren kieltää jyrkästi dokumentissa rakentuvan kuvan hänen tutkimuksestaan. Hänen mukaansa dokumentin tarkoitus saattoi vain olla maton vetäminen feministisen tutkimustyön alta.⁴

ROKS-johtaja Ireen von Wachenfelt näytettiin dokumentissa selkeästi sanomassa, että ”miehet ovat eläimiä”. SVT joutui kuitenkin myöhemmin esittämään von Wachenfeltin päätöksen haastattelun kokonaan,⁵ jolloin selvisi, että kyseessä oli viittaus *Scum Manifesto* -kirjan arvosteluun ja sen kirjoittajaan Valerie Solanasiin, useita kertoja raiskattuun ja prostituoitunakin toimineeseen 1960-70-lukujen radikaalifeministiin. Kirja-arvio hiljan ruotsinnetusta teoksesta oli ilmestynyt ROKSin lehdessä, ja Rubar jankkaa haastattelussa, onko ”miehet ovat eläimiä” ROKSin mielipide, kun näin kerran lukee ROKSin lehdessä. Wachenfeld toistaa yhä uudelleen, että kyseessä on kirja-arvio eikä järjestön mielipide, kunnes suutahtaa ja sanoo, että selvä, hän kannattaa ajatusta – eikö toimittaja itse sitten? Sarkasmia tämä ei toki voi olla, sillä feministeillähän ei ole huumorintajua.

Dokumentissa esitettiin asia niin, että Bellas vänner -jäsenet keksivät ilman perusteita, että pedofiili-saatananpalvojat uhkaavat tyttöjä, ja tytöt on vietävä juuri Norjaan. *Dagens Nyheterissä* kuitenkin esitetään, että toinen työstä, ”Anna”, oli tehnyt rikosilmoituksen Tukholman poliisille uhkauksesta, mutta lomien aiheut-

taman resurssipulan takia hänet ohjattiin Norjaan, jossa häntä pidettiin poliisin suojassa. Lisäksi osa toisen tytön, "Carolinen" haastatteluista dokumenttiin oli ilmeisesti tehty journalismin eettisiä sääntöjä rikkoen, vaikka tyttö oli juuri päätenyt psykiatriselle akuuttivastaanotolle.⁶

Kenen paranoia?

Silminnäkijän tuottaja ja juontaja Kari Mokko tiivistää *Miesvihaajat*-ohjelman sanomaa ja erityisesti ROKSin ajatusmaailmaa seuraavasti: "Väkivaltaa kokeneiden naisten auttamishalun alta esiin pompannut miesviha on saanut jyrkän tuomion." Samalla hän totesi ruotsalaisen naisliikkeen johtohahmojen uskovan vaikutusvaltaisten ruotsalaismiesten harrastavan saatananpalvontaan liittyviä naisten ja tyttöjen uhrausmenoja. Naisliike on siis olemukseltaan paranoidi ja pitää sisällään salatun intressin: miesten mustamaalaamisen ja syrjinnän.

Ironista kyllä, itse näen tilanteen juuri päinvastoin: *Könskriget* ei tarkemmalla katsomisella onnistu peittämään omaan paranoidia suhtautumistansa naisliikkeeseen. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion pintaa ei näköjään tarvitse kovin valoa kestävin keinoin rapsuttaa, kun esiin pelmahtaa kiihkeä feministiviha. Lähitulevaisuudessa tuskin kannattaa enää odotella Göran Perssonilta feministiksi tunnustautumista.

On hyvin mahdollista, jopa todennäköistä, että Bellas vänner -järjestössä on ollut mukana naisia, jotka uskovat korkealle yhteiskunnassa ulottuvaan saatananpalvontasalaliittoon ja ovat toimineet harkitsemattomasti ja vahingollisesti. On myös todennäköistä, että ROKSissa toimii hyvin monenlaisia feministejä, joista jotkut voivat olla vaikkapa separatisteja (haluavat elää erillään miehistä), jotkut hermoherkkiä tai äkkijyrkkiä, jotkut jotain aivan muuta. Silti useimpien, niin feministien kuin muiden, arkijärki varmasti sanoo, että puheet talouselämän, hallinnon ja oikeuslaitoksen huipulle ulottuvasta miesten murharituaaliverkostosta ovat mitä selkeimmin vinksahanteita. Tämä ei silti tarkoita, ettei joitakin naisia ja lapsia olisi joskus murhattu rituaalimenoissa Ruotsissa, ja etteivät pedofiilit kykenisi järkyttäviin tekoihin. On täysin mahdollista, että Norjaan poliisisuojaan viety "Anna" on voinut kokea jotain sekä pedofiliaan että rituaalimenoihin liittyvää ja kokea itsensä vakavasti uhatuksi. Kaikki tiedämme senkin, että maailmassa tapahtuu sanoinkuvaamattoman kauheita asioita, myös naapurissamme ja kotimaassamme. On ymmärrettävää, että naisliikkeessä väkivaltaa kokeneiden naisten sana otetaan vakavasti, sillä yhteiskunta liian usein tätä sanaa vähättelee. Jotkut harvat näistä kokemuksista saattavat olla myös kuviteltuja, järkkyneen mielen tuotoksia. Tämä ei kuitenkaan ole pääasia.

On selvää, etteivät irralliset mahdolliset salaliittokuvitelmat mitään sotaa saa aikaiseksi, vaikka dokumentissa psyykkisesti sairas tyttö puhuikin puukoista ja pillereistä. "Sukupuolisota" dokumentin nimenä tulee perustelluksi siinä silti juuri naisliikkeen tai feministien miehille julistamana sotana. Nimi kuitenkin tulee Ireen von Wachenfeltilta, jonka mukaan sodassa on väkivalta avoimesti sallittua, ja olemme sodassa – maailmanlaajuisessa sukupuolten välisessä sisällissodassa. Mitä ilmeisimmin von Wachenfelt tarkoittaa sodalla miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa, mutta dokumentissa on saatu näyttämään siltä, kuin hän pyrkisi oikeuttamaan väkivaltaisia toimia naisliikkeen jäsenille. On valitettavaa, että Wachenfelt päätti käyttää militaarishenkistä sanastoa, sillä sodasta puhuminen ilman muuta implikoi väkivaltaan vastaamista väkivallalla, mikä ei tietenkään voi olla minkään hierarkioita purkamaan pyrkivän liikkeen pohjana. Hänen sanomisensa kuitenkin raaistui, kun se käännettiin ympäri uhkailuksi uhkan kuvaamisen sijaan.

Lopulta onkin pakko ihmetellä, miksi tällaiset salaliittopaniikit on haluttu nähdä koko feminististä ajatusmaailmaa (joka on kaikkea muuta kuin sisäisesti yhtenäinen) ja naisliikettä kuvaavina eikä yksittäisinä ikävinä tapauksina. Koska eri mahdollisten tarinakulkujen perimmäisen totuudellisuuden selvittäminen lienee vaikeaa, jollei mahdotonta, jää vaihtoehdoksi kysyä ennen kaikkea: millaisiin tarkoitusperiin kohua on käytetty ja mitkä ovat sen efektit?

Jakaantumisia

Dokumentin seurauksena monet (erityisesti oikeistolaisiksi profiloituvat) tahot ovat julkisuudessa äänekkäästi vastustaneet naisliikettä ja feminististä ajattelutapaa, joka heidän mukaansa tuhoaa tasa-arvon. Haastateltu ROKSin puheenjohtaja Ireen von Wachenfelt on joutunut eroamaan. Puolueet kuulemma poistavat ohjelmistaan tasa-arvokysymyksiä ensi vuoden vaaleja varten.

Dokumentissa haastatellun professori Eva Lundgrenin koko akateeminen tuotanto on joutunut virallisen uudelleenarvioinnin kohteeksi. Perusteluja ei ole muita kuin *Könskriget*-dokumentissa esitetty kuva hänen tutkimustuloksistaan. Samantyyliisiä pätevyiden kyseenalaistuksia ja syytöksiä on sittemmin kohdistettu muihinkin arvostetussa asemassa toimiviin feministisiin tutkijoihin, kuten Tukholman yliopiston naistutkimuksen professori Tiina Rosenbergiin. Rosenbergin asema professorina kyseenalaistettiin plagiaattisyytösten avulla – syytteiden esittäjänä toimi uusnatsismia sympatisoiva oikeistoaktiivi – sillä hänen kirjastaan *Byxbegär* (2000) löydettiin yksi kopioidulta vaikuttava virke ilman viitettä. Myöhemmin huomattiin, että viite olikin vahingossa ollut edellisen virkkeen lopussa. Muuta virhettä ei ilmeisestikään löydetty.

Rosenberg oli myös Ruotsin feministipuolue Feministiskt initiativin voimahahmo, kunnes hän ilmoitti jättävänsä politiikan lokakuussa. Rosenberg oli saanut jatkuvia väkivaltaisia uhkauksia, ja iltapäivälehdet ovat seuranneet tiiviisti hänen tekemisiään. Koko puolue ajautui kriisiin loppukesästä, kun ristiriita perinteisen sukupuolitaso-arvoajattelun ja intersektionaalisen feminismin välillä kärjistyi. Osa jäsenistä, Ebba Witt-Brattström puhetorvena, halusi puolueen keskittyvän ”tavallisten” eli perheellisten heteronaisten perinteisiin tasa-arvokysymyksiin. Osa taas halusi, Tiina Rosenberg keulakuvana, nostaa sukupuolikysymysten rinnalle sitoutumisen antirasistiseen ja antiheteroseksistiseen tai queer-poliittiseen toimintaan. Witt-Brattströmin mukaan tämä olisi huomion poisviemistä tärkeämmiltä kysymyksiltä.

Naistutkimuksen keskustelupiirissä koimme puolueensisäisen jakaantumisen käsittämättömäksi ja onnettomaksi energian väärinsuuntaamiseksi. Omaan feministiseen ajatteluunne tuntuu kuuluvan itsestään selvästi sukupuolieron ohella muiden hierarkkisesti ymmärrettyjen erojen analysointi ja purkaminen. Moninaisuuden hyväksyminen, saati sitten korostaminen, ei kuitenkaan näytä sopivan sen paremmin *Könskriget*-dokumentin sanomaan kuin Feministiskt initiativin ”tavallisten” naisten agendaan.

Könskriget nojaa täysin ajatukseen, että feminismi on sisäisesti yhtenäinen ideologia. Jos ja kun tämä pohja-ajatus ei kestä tarkastelua – feminismin käsitystapoja on lukuisia, keskenään ristiriitaisiakin, eikä feminismi ole ideologiaa vaan kriittistä ajattelua – myös dokumentin logiikka murenee. Feministiskt initiativin ”tavallisten” naisten siipi puolestaan ilmeisesti näkee moninaisuuden vaaratekijänä ”hyväksyttävälle” feminismille, johon ei kuulu mitään ”outouksia”, kuten lesboja, homoja, vammaisia tai muita kuin valkoisia. Huomion kohdistuminen useammalle taholle näyttää heille merkityvän huomion vähenemistä yksittäisiltä kysymyksiltä.

Käsityksen taustalla lienee ajatus vallasta kakkuna, josta riittää sitä pienempi pala kullekin mitä useampi on jakamassa – ajatus, jonka eettiset ongelmat ovat selvät. Lieneekö samalla iskenyt joillekin päättäjille paniikki⁷, että feministien(kin) takia heidän kakustaan katoaa jo liian iso osa kaikenlaisille ”poikkeaville”?

Moninaisuutta korostava ajattelutapa voi kuitenkin näyttäytyä eri tilanteissa paitsi uhkaavana myös turvallisena. Itse olen käyttänyt moninaisuutta toisinaan tilanteen rauhoittajana, kun olen tavannut uuden ihmisen, joka saa sätkyn kuullessaan, että pidän itseäni feministinä. Näiden ihmisten oloa näyttää joskus helpottavan, jos kerron, ettei feminismi merkitse minulle ”pelkkää” mies–nais-vastakainasettelua. Mutta miksi monille näyttää olevan helpompi hyväksyä esimerkiksi mustien tai työttömien asian ajaminen kuin naisten oikeuksien ajaminen?

Toiveikkaasti voisi ajatella: mitä suurempana koetaan uhka vallitseville normeille, sitä kovemmiksi käyvät keinot uhan torjumiseksi. Ehkä tilanne siis toimii merkkinä siitä, että vanhat valtajärjestelmät natisevat äänekkäästi kuluneissa liitoksissaan. Toisaalta yksi tämän natinan hiljennyskeino lienee juuri feminismien jakaminen ”hyväksyttävään” ja ”ääri-”feminismiin. Hyväksyttävien feministien kysymysten skaala vain käy varsin kapeaksi, etenkin jos *Könskriget*-dokumentin sanoma otetaan tosissaan. Sehän demonisoi ROKSin kautta yhden feminismiä keskeisesti oikeuttavan ja monien ei-feministienkin oikeutetuksi kokeman alueen: naiseen kohdistuvan väkivallan vastaisen työn. Mutta eihän kukaan dokumenttia nyt niin tosissaan voi ottaa – vai voiko?

Viitteet

- 1 Koko dokumentin voi katsoa SVT:n www.sivuilta.svt.se, Dokument inifrån. <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=2222>. Linkki tarkistettu 15.11.2005.
- 2 Katso koko keskustelu listan www.sivuilta.fi/archives/naistutkimus.html. Keskustelu lokakuun 2. viikolta 5. viikolle 2005. <https://listserv.uta.fi/archives/naistutkimus.html>. Linkki tarkistettu 15.11.2005.
- 3 Kyseisen päätöksen yksityiskohdista katso PO-PON, <http://www.po.se/Article.jsp?article=8121>. Linkki tarkistettu 15.11.2005.
- 4 Eva Lundgrenin lausunto *Könskriget*-dokumentista. <http://www.samgenus.uu.se/pressmeddelanden.html>. Linkki tarkistettu 15.11.2005.
- 5 Kyseinen pätkä Ireen von Wachenfeltin haastattelusta. <http://svt.se/content/1/c6/39/71/12/konskriget.asx>. Linkki tarkistettu 15.11.2005.
- 6 *Dagens Nyheter* 27.5.2005, Ulrika Kärnborg: ”SVT-bluff om kidnappning”. <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1058&a=420242&previousRenderType=6>. Linkki tarkistettu 15.11.2005.
- 7 Esimerkiksi SVT, ohjelmaidean alullepanija, ohjelman tuottaja ja alkuperäinen esittäjä, on mitä todennäköisimmin ollut tietoinen ohjelman eettisistä ongelmista, mutta päätti silti lähettää sen. Voi ajatella, että viime käden vastuu ohjelman sisällöstä on pikemminkin SVT:llä kuin dokumentintekijä Evin Rubarilla.